

Специфіка україно-російських зовнішньоекономічних відносин та їх значущість для України

Наталія Сукурова

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки,
Державний університет телекомунікацій, Ukraine,
ORCID: 0000-0003-4297-1123*

Останні тенденції україно-російських двосторонніх відносин (українська політична криза, від'єднання Криму, російська агресія на українському Сході) примножують напругу в економічному співробітництві. Події кінця 2013-2014 рр. стали переламним моментом в історії україно-російських відносин і ознаменували новий етап у становленні міжнародної суб'єктності України на світовій арені.

Російська агресія проти України призвела до кардинальних змін у двосторонніх відносинах. Попередні ідеологеми “стратегічного партнерства, добросусідства, братніх держав, взаємної поваги до суверенітету і територіальної цілісності”, закріплені у спільних угодах і домовленостях, втратили сенс [1, 2].

Особливої актуальності дана проблематика набуває через необхідність розробки нового концептуального базису міжнародного співробітництва України з РФ на принципах відкритості, незалежності від політичних впливів, прозорості, взаємовигідності, еквівалентності і прагматичності, а також узгодження зовнішньоекономічної політики України з її остаточним євроінтеграційним вибором.

Варто відмітити, що Російська Федерація залишається головним постачальником енергетичних ресурсів для України. Так, у середньому за підсумками 2019 р. року та 9 місяців 2020 р., частка РФ в загальному обсязі імпорту вугілля становила близько 60%, нафтопродуктів-майже 38%. Крім того, біля 36 % нафтопродуктів імпортується в Україну з Республіки Білорусь, нафтопереробна промисловість якої також базується на російській сировині [3, с. 6].

Що стосується ядерного палива, то на сьогодні більше половини реакторів українських АЕС працюють на продукції російського виробництва. Одночасно диверсифікація постачань ядерного палива з інших країн ускладнюється передусім необхідністю його адаптації для українських реакторів .

Так, сьогодні основними постачальниками ядерного палива в Україну є російська компанія «ТВЕЛ» та американсько-японська компанія «Westinghouse», яка виробляє паливо на своєму заводі в Швеції. Зокрема, у 2019 р. Україна закупила ядерного палива на загальну суму 396,9 млн дол. США, що на 24,1 % менше, ніж у 2018 р. Для українських АЕС було закуплено паливо російського виробництва на 240,91 млн дол. США (або 60,7 %), шведського-на 155,98 млн дол. США (або 39,3 %) [3, с.13-14].

Україна, Росія та країни Східної Європи використовують ядерне паливо «радянського дизайну». Технологією виробництва цього палива володіє російська

компанія «ТВЕЛ». Компанія «Westinghouse» за фінансування Міністерства енергетики США в рамках Міжнародної програми США з ядерної безпеки налагодила виробництво палива альтернативної конструкції, яке підходить для використання українськими АЕС, проте це паливо дещо дорожче від російських аналогів.

Варто зазначити, що нові політико-економічні умови у відносинах із Росією, а також підписання Угоди про асоціацію з ЄС, змусили українських товаровиробників переорієнтувати своє виробництво та шукати нові ринки збуту. Одночасно Росія продовжує залишатися ключовим торговельним партнером України насамперед тому, що вона може запропонувати ємний ринок, низькі ціни й усталені зв'язки. Отже, Україна в середньостроковій перспективі не зможе повністю відокремитися від російського ринку, навіть попри невпинно зростаючу роль ЄС як основного торгового партнера України. Українська економіка залежить від імпорту російської нафти, нафтопродуктів та ядерного палива, хоча й намагається цю залежність зменшити.

Отже, можна стверджувати, що у зовнішньоекономічних відносинах між Україною та Російською Федерацією відбулися кардинальні зміни, які заклали основу для докорінної трансформації двосторонньої торгівлі.

Україна суттєво диверсифікувала експорт, успішно переорієнтувавши його з ринку Російської Федерації до ринків інших країн світу. Як результат, усе більшої ваги набирають Європейський Союз, Китай та інші країни. Принципово знизилась економічна залежність українських експортерів від російського ринку збуту, частка якого впродовж десятиріччя скоротилася втричі.

Проте слабе зовнішньоторговельне позиціонування України на світових ринках та відсутність дієвої системи державної підтримки експортерів є суттєвими стримуючими факторами, які обмежують можливості нарощування та диверсифікації українського експорту. До того ж український експорт складається переважно із сировини та продукції первинної обробки, що робить його вразливим від цінових коливань на світових ринках. Частка експорту, інтегрованого в глобальні ланцюги створення вартості, в Україні надзвичайно низька та становить 5,7 %, порівняно з 27 %-у Польщі, 38 %-у Румунії й Туреччині та 59 %-у В'єтнамі [4].

Досвід останніх років засвідчив, з одного боку, здатність України мобілізуватись у складних умовах і переорієнтувати зовнішню торгівлю в стислі строки з російського ринку та загалом ринків СНД, а з іншого боку - те, що Україна іще має великого нереалізованого потенціалу щодо виходу на глобальні ринки для нарощування обсягів експорту товарів і послуг, особливо з високою доданою вартістю, та стимулювання прискореного розвитку секторів економіки, які їх виробляють, з огляду на географічне розташування, багаті природні ресурси та високоосвічене населення.

Усе важливішу роль у реалізації експортного потенціалу України та забезпеченні економічної незалежності від Російської Федерації відіграватимуть інвестиції як іноземні, так і вітчизняні, а також ефективна та надійна система

логістики. Розвиток за відповідними напрямками залишається пріоритетом в економічній політиці держави. Позитивні зрушення в цій сфері вже простежуються. Так, за період 2015-2019 рр. в Україну було залучено прямих іноземних інвестицій у розмірі 17 млрд. дол. США. У результаті побудовано понад 100 заводів, де створено десятки тисяч нових робочих місць. Зокрема, німецькою компанією Bayer збудовано високотехнологічний завод із переробки насіння вартістю 200 млн. дол. США, американською компанією Cargill-зерновий термінал вартістю 150 млн дол. США. В Україні за цей період розпочали свою діяльність світові бренди-General Electric, Ryanair, HEAD, ІКЕА, H&M, Decathlon та багато інших [5].

Поряд із цим зберігається залежність окремих секторів української економіки від російського імпорту, зокрема енергоносіїв, мінеральних продуктів, ядерного палива. Збереження такого диспаритету дає можливість російській владі «шантажувати» Україну, обмежуючи їх постачання. Диверсифікація постачання цих критичних для української економіки товарів з інших ринків відбувається недостатніми темпами. Залишається негативним сальдо зовнішньої торгівлі. На перспективи українсько-російських економічних відносин впливають не лише політичні чинники двосторонніх відносин, а й загальний напрям трансформації економіки країн.

Українська влада має сформулювати чітку, прозору, виважену політику щодо сусідньої держави, з якою Україна має величезний кордон, численні фінансово - економічні, культурні, міжлюдські, історичні зв'язки. Очевидно, що ця політика має бути вбудована в системи регіональної і глобальної безпеки, в тому числі економічної, враховувати підходи та позиції західних країн-партнерів, міжнародних організацій, які підтримують Київ у російсько-українському конфлікті.

Ключові слова: Зовнішньоекономічні відносини, політична криза.

Список використаних джерел

1. Сіденко В. Деградація економічних відносин України та Росії: що далі? Сіденко В. Центр Разумкова. Національна безпека і оборона. Економіка: наук. журн. К.: НАУ, 2014.-№5-6.-С. 92-96.
2. Будкін В. С. Політичні фактори сучасного ускладнення відносин України з новими незалежними державами . В. С. Будкін Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. К.: НАУ, 2014.-№2.-С. 8-13.
3. Трансформація зовнішньоекономічних відносин України з Російською Федерацією: 2010-2020 роки : аналіт. доп. Веремій І. Г., Паламарчук М. О., Юлдашев Р. Е., Гавриленко Н. М., Широкий Г. М.,Серебрянський Д. М ; за заг. ред. О. В. Литвиненка та О. О. Сінайка.-Наук. електрон. вид.-Київ : НІСД, 2021.-94 с.
4. Офіційний сайт Світового банку URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/455251538644632238/Ukraine-Special-Focus-Note-Oct-2018-ENG.pdf>
5. Invest in Ukraine NOW. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/storage/app/sites/58/uploaded-files/4-ukrainenow-investment-brochure.pdf>